

Нуриддинов М.А., Фаргона политехника институти “Ўзбекистон тарихи ва ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси.

Эргашов У.О., Фаргона политехника институти “Ўзбекистон тарихи ва ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси.

Нуриддинов М. А., ст. преподаватель кафедры “История Узбекистана и общественнқх наук” Ферганский политехнический институт, г. Фергана, Республика Узбекистан.

Эргашов У.О., ст. преподаватель кафедры “История Узбекистана” Ферганский политехнический институт, г Фергана, Республика Узбекистан.

Nuriddinov M.A., Senior lecturer of the department "History of Uzbekistan and Social Sciences" Fergana Polytechnic Institute, Fergana, Republic of Uzbekistan.

Ergashov U.O., Senior lecturer of the department "History of Uzbekistan and Social Sciences" Fergana Polytechnic Institute, Fergana, Republic of Uzbekistan.

МАЪНАВИЙ ЭХТИЁЖ ВА УНИ ШАКЛЛАНТИРИШ СУБЪЕКТЛАРИ

Духовное расширение и субъекты его формирования

Spiritual expansion and the subjects of its formation

Доимо инсон қалбининг софлиги муқаддас ҳисобланади. Мутафаккирларимиз жисмоний ўлимдан эмас, қалб ярасидан, ахлоқий қашшоқланишдан, ўзликни англашга эришмасликдан кўрқишган. Аслида юнон файласуфи Сукрот ҳам ўзининг машҳур “ўзингни англа” деган фикри билан шунга ишора этган. Немис файласуфи Имманюэль Кант ёзганидек: “Агар барча одамлар эзгуликни мақсад қилиб олганларида, улар учун бурчнинг кераги бўлмас эди, чунки ҳеч ким ёвузлик томон қадам босмас эди”.

Айнан инсон қалбини нурга, яхшилик ва эзгуликка тўлдирувчи, уни ёмон иллатлардан химоя қилувчи восита соғлом маънавий эҳтиёж хисобланади. Соғлом эҳтиёжни шакллантириш учун эса, мавжуд ҳолатни таҳлил қилиш кўникмасига эга бўлишимиз лозим.

Жамият маънавий қиёфасини белгилашда, фуқаронинг соғлом маънавий эҳтиёжини шакллантиришда, шак-шубҳасиз, юқоридаги саволларга берилган жавоблар муҳим аҳамиятга эга. Фуқаро маънавий эҳтиёжини шакллантириш ўта мураккаб ва маълум вақтни талаб этади. Бунинг учун, энг аввало, шахсда ўзини-ўзи ривожлантиришга мойиллик бўлиши лозим. Бу эса, кўпроқ оила, маҳалла, таълим ёки меҳнат муассасалари, умумий тарзда айтадиган бўлсак, жамиятдаги ўрнатилган ва ибрат масаласига боғлиқ.

Маълумки, маънавий бузуқлик намунаси- “садизм” ибораси дастлаб француз ёзувчиси Маркиз де Сад (1740-1814 йиллар) асарларида қўлланилган. Садизмнинг маъно-моҳияти-жиноий бузуқлик, ёстикдошига жисмоний азоб етказилган тақдирдагина тўла-тўқис ҳузур қилиш, хаддан ташқари шавқатсизлик, бошқаларнинг азобланишидан ҳузурланиш демакдир. Таниқли адиб М.Шоханов таъкидлаганидек, -“Де Сад асарларида тасвирланган маънавий қашшоқлик, ашаддий шавқатсизлик манзаралари фақат лаънатлашга лойиқ. Ўз онасини зўрлаган муртад, қизини ўзига ўйнаш тутиб, сўнг уни мурдасини овлоқ жойга элтиб ташлагунча ялаб-юлқаб борган восвос ота ҳақидаги парчаларни ўқишнинг ўзи ҳам азоб. Шундай булса-да, де Сад китобларини ўқишга мушток бўлган китобхонлар жуда кўп”.

Биз кўпинча соғлом маънавий эҳтиёжни шакллантириш тўғрисида гапирамиз, унинг зарурлиги хусусида ўз мулоҳазаларимизни берамиз – бу тўғри. Аммо, яна шу ҳам маълумки, жаҳон амалиётида соғлом маънавий эҳтиёжни шакллантиришнинг умумэтироф этилган ягона йўли йўқ. Чунки, бундай эҳтиёж, бир томондан миллатнинг миллий-маданий

тарихий мероси, жамият фуқароларининг мазкур меросга бўлган муносабати натижасида шаклланса, бошқа томондан, давлатнинг миллий-маданий меросга, уни фуқаролар томонидан ўзлаштиришга бўлган муносабатига боғлиқ.

Шу маънода бизнинг жамият аъзолари ўртасида олиб борадиган ишларимиз, маънавий-маърифий тадбирларимиз ўз мақсад-муддаомизга етаклаяптими, улар соғлом маънавий эҳтиёжни шакллантиришга хизмат қиляптими - буни аниқлаш жуда муҳим. Қолаверса, соғлом маънавий эҳтиёж фуқарода эркин тафаккур қилиш, фикрий мустақилликка эришишни таъминлайди. Бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримов шундай деган эди: “Бу ўринда гап қандайдир тарғибот-ташвиқот ҳақида эмас, балки одамларнинг кўзини очиб бериш, уларнинг қалби ва онгида мустақил фикр уйғотиш ҳақида бормоқда”.

Энг аввало, катталарда шахсий намуна бўлиши лозим. Ижобий шахсий намуна-ёшлар соғлом маънавий эҳтиёжини шакллантиришда алоҳида ўрин эгаллаши мумкин бўлган метод бўлиб, шахсга шахс орқали таъсир этишнинг энг объектив йўли ҳисобланади. Ёшлар балоғат ёшига етиб, мустақил ҳаётни бошлагунларига қадар билиш, ўрганиш жараёнида ўқитувчи-тарбиячига, ота-онага, кўни-кўшнига, дoston, драма ёки адабий асарлар қаҳрамонларига тақлид қилишади. Ўқувчилар ўзлари ёқтирадиган одамга тақлид қилиш натижасида ўзларини мағрур тутадилар, хатти-ҳаракатлари худди катталарникидек туюлади. Я.Н.Коменскийнинг фикрича, «Бола ўқишни ўрганишдан олдин тақлид қилишни ўрганади». Тақлид қилиш орқали ёшларнинг ўз тажрибаси кўшилиб кетиб, уларда янги шахсий хислатлар пайдо бўла бошлайди.

Ёшлар қалби шаклланаётган қалб ҳисобланади. Бу қалб маънавий идеалларни устун кўради. Шу маънода маънавий идеал “Инсоннинг етуклик мезонидир”. Олимларнинг фикрича, маънавий идеал, охир

оқибатда шахсда фуқаролик ҳиссининг умумдавлат даражасида шаклланишига олиб келади.

Бошқача сўз билан айтганда, маргиналлик ҳолатида у ёки бу шахс “аросатда” қолиши мумкин. Жамият, оила, маҳалла таъсиридан “чиқиш эса маргиналлик ҳолатига тушган шахсда бепарволик, уқувсизлик, ижтимоий ҳаётдан бегоналашувни юзага келтиради. Бундай ҳолатга тушган шахснинг асосий “хусусиятлари” жамият муаммоларига эътиборсизлик, сустрлик, теварак-атрофдаги воқеа-ҳодисаларга дахлдорлик ҳиссининг сусайиши, беқарорликда кўринади. Бундайларнинг қалби шикастланган бўлади. Бундай шахснинг бошқалар таъсирига тушиш имкониятлари доимо юқори бўлади. Уларнинг қалбини эгаллашда катта қийинчилик сезилмайди. Бу – жамият ва миллат учун ўта хавфли. Шунинг учун ҳам бизнинг маънавий-маърифий фаолиятимиз айрим ёшларимизда мавжуд бўлган маргиналлик ҳолатини бартараф қилишга қаратилиши лозим. Баркамол инсон тарбияси алоҳида олинган, аниқ бир шахс тарбияси туфайли содир бўлади. Тарбияда аниқлик зарур. Агар биз тарбияланувчининг қалбини поклай олсак, унга инсонни севиш, ҳурмат қилиш, эъзозлаш уруғларини сепа олсак, шубҳасиз, биз жамиятнинг соғлом маънавий қиёфасини яратган бўламиз, зеро Шарқда доимо моддий оламдан рух оламига кўтарилиш, қалбни тозалаш инсоннинг комиллик сари ташланган қадами сифатида баҳоланган.

Ўзбекистон Биринчи Президенти И.А.Каримов Ўзбекистонни янгилашдаги асосий вазифа халқ маънавиятини юксалтириш эканлигини таъкидлайди. “Халқнинг маънавий руҳини мустаҳкамлаш ва юксалтириш, - деб кўрсатади у, - Ўзбекистонда давлат ва жамиятнинг энг муҳим вазифасидир”.

Маънавий-ахлоқий ёндашувлар тарафдорларига А.Швейцер, Н.А.Бердяев, В.В.Розанов, Шри Ауробиндо, О.Шпенглер, Х.Ортега-и-Гассет, А.Печчеи, Ж.Фурастье, Г.Маркузе, Т.Адорно каби тадқиқотчиларни киритиш мумкин. Масалан, А.Швейцарнинг фикрига

кўра, дунёдаги моддий ва маънавий олам ўртасидаги тўқнашувлар “фожийвий тус олган”. “Биз тўғри йўлдан оғдик, биз маданият деб аталган тақдиримиз, маънавиятимиз хақида ўйламай қўйдик. Бугун ҳеч ким маънавий ҳаётимиз компонентларини аниқлашга интирмай қўйган”. Европада юзага келган кризисни фалсафа, этика, маънавий қадриятларнинг “ҳаётни эъзозлаш” концепциясига мувофиқ ривожлантириш мумкин. Дунёни этикавий интеграциясидан воз кечмаслик; уни космик ва мистик талқин этмаслик; абстракт мушоҳадага берилмаслик орқали “инсоният борлиғи” ёки ҳаётни эъзозлаш принципи учун фидойилик кўрсатиб, инсоний қадриятларга асосланган маданият ва этикага амал қилиб яшаш лозим.

Бир сўз билан айтганда, Ўзбекистонда сиёсий, иқтисодий ва маданий-маънавий соҳадаги ислохатлар ижтимоий тараққиёт жараёнида ўз ифодасини топмоқда. Бугун юртимизда ёшларни камолотга элтувчи қадриятларнинг қарор топиши учун барча имкониятлар мавжуд. Бугунги кундаги ислохатлар натижаси ўлароқ жамиятимизда мулкчиликнинг турли шакллари ривож топиб, тадбиркор, ишбилармон ва фермерларга кенг йўл очилди, айниқса ёшларда касб-корга муҳаббат ва мулкка эғалик туйғуси кучаймоқда. Бу эса бозор муносабатларига мос фаолият турлари ривожланиб, Ўзбекистон тараққиётига хал қилувчи таъсир кўрсатиши шубҳасиздир.

Адабиётлар

1. Фрагменты греческой философии. Тексты. Том 2, М.: Наука, 1989 г.
2. И.Кант. Лекции по этике (1780-1782) Этическая мысль. Научно-публицистические чтения, Ипл. 1991.
3. Каримов И.А. Инсон, унинг ҳуқуқи ва эркинликлари олий қадрият. 14-том. Т.: “Ўзбекистон”, 2006.
4. Азизходжаева Н. Н. Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси. –Т.: 2000 йил.

5. Ильенков Э.В. Философии и культура . – М.: «Ипл», 1991 г.
6. Ахрор Аъзамович Мирзаев.2019. Материалы конференции Общественные науки в современном мире: политология, социология, философия, история .Страницы 81-84
7. Умиджон Обиджонович Эргашев, Ахроржон Азамович Мирзаев. Дата публикации. 2019. Журнал. Интернаука. №45-1 Страницы 62-63.
8. Рынок и нравственность Текст научной статьи по специальности «СМИ (медиа) и массовые коммуникации» Эргашев Улугбек Адхамович Уринбаева Мафтуна Садиковна.
9. The role of suleymenov rustam khamidovich in the study of urban development of ancient period in uzbekistan Авторы Makhmudova Azizakhon Nosirovna. Дата публикации 2019. Журнал Проблемы современной науки и образования Номер 12-2 (145) Издатель ООО «Олимп»
11. Tojiboev, Umidjon Usmonjon corners (2020) "PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF RECREATIONAL TOURISM IN THE FERGANA VALLEY," Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 2: Iss. 1, Article 26.
12. Strategy of tourism development in Uzbekistan.K.D. Sabirdjahnovna - Проблемы современной науки и образования, 2019
13. OBJECTIVE REASONS OF THE MIGRATION PROCESS IN THE FERGHANA ECONOMIC REGION* I Abdukhamidov, U Tojiboyev. EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues Том 8. Страницы 16-19.
14. Azimjonovich R. I. ESTABLISHMENT OF THE MINISTRY OF COMMUNITY AND FAMILY SUPPORT IS AN IMPORTANT STEP IN SELF-GOVERNMENT //Epra International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) Impact Faktor: 7.032. Indiya. 2020 June.P. 161.–2020.–Т. 163.
15. Burkhonov, I. M. (2020). “Zakat” Has Ensured Fairness And Balance In Society. ISJ Theoretical & Applied Science, 05 (85), 201-204.